

Prezes będzie mógł trochę więcej

Wkrótce zmienią się zasady eliminacji z obrotu niedozwolonych postanowień umownych. To, jakie one będą, pokaże dopiero praktyka, choć już teraz wiadomo, że dozwolone będzie włączenie się zainteresowanego przedsiębiorcy do postępowania i wyjście z inicjatywą zakończenia powstałych naruszeń czy usunięcia ich skutków.

17 kwietnia 2016 r. wejdzie w życie ustawa z 5 sierpnia o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw, ustawę podpisał 26 września tego roku prezydent, zastrzeżono zatem długi okres *vacatio legis*. Ustawa wprowadza między innymi istotne i liczne zmiany w dotychczasowej procedurze usuwania z obrotu prawnego niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ Kodeksu cywilnego. Tematyka niedozwolonych postanowień umownych dotyka szerokiego grona przedsiębiorców, same zmiany natomiast jak wskazano w uzasadnieniu posiadać mają rewolucyjny charakter. Ich zakres określono jako przebudowę systemu abstrakcyjnej kontroli klauzul stosowanych we wzorcach umów zawieranych z konsumentami.

Warto już dziś stopniowo przyjrzeć się, na ile uchwalone zmiany wpłyną na zakres ochrony konsumentów w relacjach z przedsiębiorcami.

Dotychczasowa konstrukcja

Przed omówieniem nowych zasad eliminacji z obrotu prawnego niedozwolonych postanowień umownych warto przyjrzeć się, jak dziś wygląda system kontroli i jakie rodzi problem. Mianem niedozwolonych postanowień umownych (inaczej nazywanych klauzulami abuzywnymi) określa się zgodnie z art. 385¹ Kodeksu cywilnego postanowienia umowne (z wyłączeniem tych, które dotyczą głównych świadczeń stron, czyli np. wynagrodzenia) niezgodnione indywidualnie z konsumentem, kształtujące jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając w ten sposób jego interesy.

Przykładowe wyliczenie 23 klauzul abuzywnych zostało zawarte w art. 385³ Kodeksu cywilnego, szczegółowe zestawienie klauzul znajduje się w rejestrze klauzul niedozwolonych, który jest prowadzony i nieprzerwanie aktualizowany przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Prezes UOKiK). Rejestr obecnie liczy sobie przeszło 6.000 klauzul, co nie przyczynia się do zwiększenia jego czytelności. Co więcej, w rejestrze cytowane są jedynie postanowienia umowne uznane za niedozwolone, bez stosownego uzasadnienia czy wskazania kontekstu, w którym się znajdowały. Aby uzyskać te dodatkowe informacje niezbędne jest odnalezienie decyzji Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (SOKiK), na podstawie której wpisano daną klauzulę do rejestru, co może być nieraz kłopotliwe dla przeciętnego przedsiębiorcy.

Dziś kontrolą sądową niedozwolonych postanowień umownych może mieć charakter kontroli indywidualnej (orzeczenie skuteczne wyłącznie pomiędzy stronami postępowania) bądź też

kontroli abstrakcyjnej (orzeczenie skuteczne również wobec osób trzecich), prowadzonej przez SOKiK. Na podstawie orzeczeń SOKiK Prezes UOKiK wpisuje niedozwolone postanowienia umowne do rejestru, od tego też momentu prawomocność tych orzeczeń jest rozszerzona (co pociąga za sobą pewne niejasności w doktrynie oraz w orzecznictwie). Ostatnimi laty zaobserwowano ponadto negatywne zjawisko masowego wnoszenia powództw o stwierdzenie abuzywności klauzul umownych. Zjawisko to zostało co prawda ograniczone przez zmniejszenie stawek kosztów procesowych zasądzanych w tego typu sprawach, jego wystąpienie obok powyższych kwestii przyczyniło się jednak do wprowadzenia zmian w systemie eliminowania z obrotu niedozwolonych postanowień umownych.

Jak będzie

Zgodnie z uchwaloną nowelą zasady i tryb zreorganizowanego systemu eliminowania z obrotu niedozwolonych postanowień wzorców umów zostaną w przeważającej mierze uregulowane w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów, w której w tym celu m.in. zostanie dodany nowy dział (IIIA).

Kontrola indywidualna niedozwolonych postanowień umownych pozostanie jak dotychczas w gestii sądów powszechnych.

Kontrola abstrakcyjna według nowych zasad przyjmie natomiast charakter administracyjny w miejsce dotychczasowej kontroli sądowej (SOKiK). Według nowych zasad to Prezes UOKiK będzie badał występowanie zakazanych postanowień umownych oraz będzie wydawał decyzje uznające dane postanowienie za niedozwolone i zakazujące jego wykorzystywania.

Co ważne, decyzja będzie mogła być wydana również w stosunku do postanowień, które w dacie wydania decyzji zostały już usunięte ze wzorca umownego. Rozwiązanie to nie jest nowe (jest stosowane obecnie w procedurze przed SOKiK), zmiana dotyczy jednak terminu, w którym działanie takie będzie możliwe – nowela wprowadza (art. 99f) trzyletni okres przedawnienia liczony od końca roku, w którym zaprzestano stosowania niedozwolonych postanowień w miejsce obecnego sześciomiesięcznego okresu przedawnienia (art. 479³⁹ Kodeksu postępowania cywilnego). Tym samym okres jakim może zostać objęta kontrola Prezesa UOKiK zostanie istotnie wydłużony.

Poza wydaniem decyzji, o której mowa powyżej, Prezes UOKiK będzie określać środki usunięcia trwających skutków naruszenia. W szczególności będą one mogły przybrać charakter informacyjny (zobowiązanie do stosownego poinformowania konsumentów – stron umów zawartych na podstawie wzorca czy też do złożenia oświadczenia o treści i formie określonej w decyzji).

Katalog środków usunięcia skutków naruszeń jest otwarty. Oczekiwać zatem należy, że stosowanie tych środków będzie się mogło przybrać inne formy, wymagane w danej sprawie, co będzie się mogło przyczynić do zwiększenia skuteczności kontroli. Prezes UOKiK

będzie mógł ponadto nakazać publikację decyzji na koszt przedsiębiorcy. W razie dopuszczenia się przez przedsiębiorcę, choćby nieumyślnie, naruszenia zakazu stosowania niedozwolonych postanowień umownych we wzorcach umów z konsumentami Prezes UOKiK będzie mógł dodatkowo nałożyć na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości sięgającej 10% obrotu osiągniętego w poprzednim roku obrotowym (art. 106 ust. 1 pkt 3a). Kara pieniężna będzie mogła być również nałożona w razie zwłoki w wykonaniu decyzji Prezesa UOKiK lub wyroków sądowych w sprawach z zakresu m.in. niedozwolonych postanowień wzorców umów.

Decyzje Prezesa UOKiK będą mogły również przybrać formę decyzji zobowiązaniowych (art. 23c ust. 1), które będą wydawane w odpowiedzi na zobowiązanie przedsiębiorcy do podjęcia lub zaniechania określonych działań zmierzających do zakończenia naruszeń lub usunięcia ich skutków. Nowy system zakłada zatem możliwość porozumienia przedsiębiorcy z organem w zakresie sposobu załatwienia sprawy, co nie tylko stanowi wariant korzystny z punktu widzenia przedsiębiorcy, ale również z uwagi na efektywniejszą ochronę konsumentów – należy domniemywać, że w ten sposób klauzule niedozwolone będą szybciej usuwane z obrotu. Dodatkową zachętą wyboru przez przedsiębiorcę tego rodzaju inicjatywy jest fakt, iż w razie wydania decyzji zobowiązaniowej, na przedsiębiorcę nie będzie nakładana kara pieniężna, chyba że przedsiębiorca nie wykona podjętych zobowiązań (art. 23c ust. 5) – Prezes UOKiK będzie sprawował bowiem również kontrolę nad realizacją wydanych decyzji.

Od decyzji Prezesa UOKiK niezmiennie możliwe będzie wniesienie odwołania do SOKiK (art. 479²⁸ § 1 pkt 1 kpc).

Jeżeli decyzja Prezesa UOKiK uznająca postanowienie wzorca umowy za niedozwolone uzyska walor prawomocności, odnosić ona będzie skutek zarówno w stosunku do przedsiębiorcy, co do którego stwierdzono stosowanie niedozwolonego postanowienia, jak również wobec wszystkich konsumentów, którzy zawarli z nim umowę na podstawie wzorca wskazanego w decyzji (art. 23d). Przepis ułatwiać tym samym będzie konsumentom dalsze dochodzenie ich indywidualnych roszczeń.

Reasumując w nowym systemie administracyjnej kontroli występowania klauzul abuzywnych Prezes UOKiK będzie odgrywał istotną rolę. Zostanie on wyposażony w nowe kompetencje i narzędzia, które po części zostały omówione powyżej. Co warte odnotowania z punktu widzenia przedsiębiorców, nowe regulacje dopuszczają włączenie się zainteresowanego przedsiębiorcy do postępowania i wyjście z inicjatywą zakończenia powstałych naruszeń czy usunięcia ich skutków. Może przyczynić się to do zwiększenia skuteczności i szybkości usuwania niedozwolonych postanowień umownych z obrotu prawnego.

Autor: Jan Molicki, radca prawny, Kancelaria Prawna Piszcz i Wspólnicy